

Stenografični zapisnik

sedme seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 3. oktobra l. 1884.

Nazoči: Prvosednik: Deželni glavar grof Gustav Thurn-Valsassina. — Vladini zastopnik: Deželni predsednik baron Andrej Winkler. — Vsi članovi razun: Grof Ervin Auersperg, dr. Hinko Dolenc, Karol Rudež in dr. Jurij Sterbenec.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika o VI. deželno-zborni seji dné 1. oktobra l. 1884.
2. Naznanila zborničnega predsedstva.
3. Priloga 36. — Poročilo gospodarskega odseka o agrarnih razmerah na Kranjskem, A. o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih, B. o pristojbinah (k prilogi 14).
4. Ustna poročila finančnega odseka o prošnji:
 - a) Ljubljanske ljudske kuhinje za podporo;
 - b) gimnazijskega vodstva Kočevskega gledé podpore za učence.
5. Ustno poročilo upravnega odseka o §. 3., marg. št. 9., letnega poročila „enketa za posvetovanje načrtane postave o govedoreji“.
6. Ustno poročilo upravnega odseka o predlogi deželnega odbora, s katerim se predlaga načrt deželne postave gledé doneskov zavarovalnih družeb in društev k stroškom gasilnih straž, ter v podporo onesrečenim gasilnim stražnikom, in v katerem se poroča o vprašanji zarad upeljave prisilnega zavarovanja (k prilogi 25).
7. Ustno poročilo upravnega odseka o §. 6. letnega poročila.
8. Ustna poročila finančnega odseka o prošnji:
 - a) Zapletel Marije, vdove stanovskega kancelista, za miloščino;

Stenographischer Bericht

der siebenten Sitzung

des krainischen Landtages

zu Laibach

am 3. Oktober 1884.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Gustav Graf Thurn-Valsassina. — Vertreter der k. k. Regierung: Landespräsident Andreas Freiherr v. Winkler. — Sämmtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Erwin Graf Auersperg, Dr. Heinrich Dolenc, Karl Rudež und Dr. Georg Sterbenec.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolles der VI. Landtags-sitzung vom 1. Oktober 1884.
2. Mittheilungen des Landtagspräsidiums.
3. Beilage 36. — Bericht des volkswirtschaftlichen Ausschusses über die Agrarverhältnisse in Krain, betreffend A. die Bauern-erbsfolge und bäuerlichen Heimstätten, B. Gebühren (zur Beilage 14).
4. Mündliche Berichte des Finanzausschusses über die Petition:
 - a) der Laibacher Volksküche um Subvention;
 - b) der Gymnasialdirektion in Gottschee um Schülerunterstützung.
5. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über §. 3, Marg. 9, des Rechenschaftsberichtes „Enquete zur Berathung eines Gesetzentwurfes betreffend die Rindviehzucht“.
6. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über die Vorlage des Landesauschusses, womit der Entwurf eines Landesgesetzes betreffend die Beitragsleistung der Feuerversicherungsgesellschaften und Vereine zu den Kosten der Feuerwehren und zur Unterstützung verunglückter Feuerwehrmänner vorgelegt und über die Frage wegen Einführung zwangsweiser Feuerversicherung berichtet wird (zur Beilage 25).
7. Mündlicher Bericht des Verwaltungsausschusses über §. 6 des Rechenschaftsberichtes.
8. Mündliche Berichte des Finanzausschusses über die Petition:
 - a) der Zapletel Marie, ständische Kanzlistenswitwe, um Gnadengabe;

- b) vodstva ljudske šole v Premu gledé podpore za napravo brvi čez „Reko“;
- c) Šumija Franca, gledé podpore za izdajo arhiva za domoznanstvo;
- d) šolske občine Cerkniške gledé posojila 2000 gl. v namen razširjanja šolskega poslopja;
- e) Tomšiča Ivana, urednika „Vrteca“, gledé podpore;
- f) Prašnikarja Mateja, bivšega učitelja na šoli za silo, gledé miloščine;
- g) učiteljev Kamniškega okraja za dovoljenje funkcijskih doklad, odškodovanja za stanovanje in predplačil;
- h) Pirnata Jerneja, šolskega učitelja v Prečini, da hi se mu priznala II., III. in IV. starostna priklada.

9. Dopolnilna volitev 1 člana v šolski odsek.

10. Dopolnilna volitev 1 člana v peticijski odsek.

- b) der Volksschulleitung in Prem um Subvention zur Herstellung eines Steges über den Refafluß;
- c) des Franz Schumi um Unterstützung behufs Herausgabe des Archivs für Heimatkunde;
- d) der Schulgemeinde Zirkniz um ein Darlehen per 2000 fl. behufs Erweiterung des Schulgebäudes;
- e) des Tomšič Ivan, Redakteurs des „Vrtec“, um Subvention;
- f) des Prašnikar Matthäus, gewesenen Nothschullehrers, um Gnabengabe;
- g) der Lehrer des Bezirkes Stein um Bewilligung von Funktionszulagen, Quartiergebern und Gehaltsvorschußen;
- h) des Pirnat Bartholomäus, Volksschullehrer in Prečna, um Zuerkennung der II., III. und IV. Dienstalterszulage.

9. Ergänzungswahl eines Mitgliedes in den Schulausschuß.

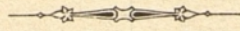
10. Ergänzungswahl 1 Mitgliedes in den Petitionsausschuß.

Obseg: Glej dnevni red, izvzemši točke 4.—10.

Seja se začne ob 25. minuti čez 9. uro dopoludne.

Inhalt: Siehe Tagesordnung, mit Ausnahme der Punkte 4—10.

Beginn der Sitzung um 9 Uhr 25 Minuten Vormittag.

Landeshauptmann:

Ich constatire die Beschlussfähigkeit des hohen Hauses und eröffne die Sitzung.

Ich ersuche den Herrn Schriftführer das Protokoll der 6. Sitzung zu verlesen.

1. Branje zapisnika o VI. deželno-zborni seji dne 1. oktobra l. 1884.

1. Četanje des Protokoll der VI. Landtags-sitzung vom 1. Oktober 1884.

(Zapisnikar bere zapisnik 6. seje v nemškem jeziku — Der Schriftführer liest das Protokoll der 6. Sitzung in deutscher Sprache.)

Landeshauptmann:

Wünscht Jemand zum vernommenen Protokolle eine Bemerkung zu machen?

(Niče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Da dies nicht der Fall ist, erkläre ich das Protokoll der 6. Sitzung für genehmigt. •

2. Naznanila zborničnega predsedstva.

2. Mittheilungen des Landtagspräsidiums.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Papež izročil mi je prošnjo občine Šent-Rupert na Dolenjskem, da naj se zopet vpelje nižji tarif užitninskega vinskega davka za vina slabeje vrste v podobčini Bistrici.

(Se izroči upravnemu odseku — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Dalje mi je izročil gospod poslanec dr. Papež prošnjo občin Ajdovica in Dvor za uvrstenje nekaterih občinskih potov med okrajne ceste.

(Se izroči upravnemu odseku — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Jaz izročam prošnjo županije Šent-Jošt za podporo iz deželnega zaklada za popravo občinskih potov.

(Klici: — Rufe: Je uže rešeno.)

Je vnovič vložena.

(Se izroči finančnemu odseku — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Landeshauptmann:

Der Herr Landespräsident hat sich das Wort erbeten.

Deželni predsednik baron Winkler:

Došel mi je ravnokar sledeči telegram.

(Poslanci vstanejo — Die Abgeordneten erheben sich.)

(Bere — Ließt:)

Telegramm.

Vom General-Adjutanten Seiner Majestät des Kaisers an Seine des Herrn k. k. Landespräsidenten von Krain, Hochwohlgeboren, von Würzburg-Hof.

Seine Majestät der Kaiser nahmen die anlässlich des Allerhöchsten Namensfestes dargebrachten Glückwünsche des Landtages, sowie dessen Ausdruck unwandelbarer Treue und Ergebenheit Allergnädigst zur Kenntnis und entbieten demselben huldvollst Allerhöchstseinen Dank.

Mondel,
Selbstzeugmeister.

(Živahni klici: — Lebhaft Rufe: Zivio! Hoch!)

3. Priloga 36. — Poročilo gospodarskega odseka o agrarnih razmerah na Kranjskem, A. o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih, B. o pristojbinah (k prilogi 14.)

3. Beilage 36. — Bericht des volkswirtschaftlichen Ausschusses über die Agrarverhältnisse in Krain, betreffend A. die Bauernerbfolge und bäuerlichen Heimstätten, B. Gebühren (zur Beilage 14.)

Poročevalec Svetec:

Slavni zbor!

Gospodarski odsek prinaša poročilo o svojem sklepu zastran agrarnih razmer na Kranjskem in sicer najprej o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih.

Ta predmet je bil letošnjo poletje obširno obravnavan v kmetijski enkëti; slavna zbornica je prejela o tem posebno knjižico in ravno tako obširno poročilo od deželnega odbora. Tedaj mislim, da mi ne bo treba tega predmeta še tukaj obširno razvijati, ker sem prepričan, da je slavna zbornica in vsak posamezen gospod poslanec o tej reči uže natanko podučen. Nadjam se toraj, da me slavna zbornica oprosti od branja tega poročila in mi dovoli, da preidem precej na predloge.

Tu je prvi predlog zastran nasvëta o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih.

Predlog, ki ga stavi gospodarski odsek, se glasi:

Slavni deželni zbor naj sklene:

Deželni zbor izrekuje, da je načrt državnega zakona o dednem pravu za kmetska posestva srednje velikosti kranjski deželi primeren.

Deželnemu odboru se toraj naroča, da pošlje peticijo do visokega državnega zbora, da bi ta blagovolil še v tej sesiji skleniti omenjeni državni zakon po načrtu visoke c. kr. državne vlade, zlasti tudi §. 16. tega načrta.

Deželni glavar:

Želi kdo o tem govoriti?

Abgeordneter Deschmann:

Ich bitte die Generaldebatte zu eröffnen.

Deželni glavar:

Otvarjam generalno debato.

Abgeordneter Deschmann:

Ich bitte um's Wort!

Ich erlaube mir Namens der Vertreter des krainischen Großgrundbesitzes in dieser hochwichtigen Angelegenheit das Wort zu ergreifen, damit es nicht den Anschein gewinnt, als ob in einer in die bäuerlichen Verhältnisse so tief eingreifenden Angelegenheit, als es die vorliegende ist, von Seite der Vertreter der besagten Curie, welche ebenfalls unter der bäuerlichen Bevölkerung leben, die sich mit derselben eins fühlen, die von ihrem Wohlsein und auch von ihren kümmerlichen Verhältnissen ebenso betroffen werden, wie es beim gemeinen Landmanne der Fall ist, daß, sage ich, von Seite der krainischen Großgrundbesitzer nicht auch dieser wichtigen Angelegenheit das lebhafteste Interesse entgegengebracht würde.

Wenn ich mich zur Generaldebatte gemeldet habe, so gedenke ich nicht die gegenwärtige Vorlage des Verwaltungsausschusses einer eingehenden Besprechung zu unterziehen, sondern vielmehr die vorausgegangenen Erhebungen des Landesauschusses und die Berathungen, welche in der betreffenden Enquete gepflogen wurden, da eigentlich diese zur Grundlage für die Anträge des Landesauschusses gedient haben.

Vor allem scheinen mir die dem Landesauschusse von der hochwürdigen Pfarrgeistlichkeit zugekommenen Schilderungen der bäuerlichen Verhältnisse in Krain so düster und grell gefärbt zu sein, daß man an einem Aufschwunge des Bauernstandes, an einer Besserung seiner allgemeinen Nothlage fast verzweifeln müßte.

Jedoch unter den eingelangten Antworten finden sich auch einzelne, welche nicht eine so düstere Schilderung gaben, sondern sich dahin aussprachen, daß der Bauernstand in einzelnen Pfarreien sich doch in einem Aufschwunge befinde. Es fiel mir diesfalls besonders die Bemerkung eines Pfarrers auf, welche dahin lautete: „Vsaka doba ima svoje solčno in svojo senčno stran“. „Jede Zeit hat ihre Licht- und Schattenseiten“, und ich glaube, daß hiemit auch ganz richtig die Situation unseres Bauernstandes gekennzeichnet ist. Allerdings müßte der Leser der Vorlage des Landesauschusses fast zu einer gegentheiligen Meinung kommen, denn der Landmann wird nach den pfarrämtlichen Berichten als ein sehr schlechter Wirth geschildert, der mit seinem Besitze nicht hauszuhalten weiß, der denselben so übermäßig verschuldet hat, daß es ihm unmöglich ist, aus dieser Schuldenlast herauszukommen, in seinem bäuerlichen Hochmuth soll er seinem Nachfolger im Besitze einen durch hohe Vitalitäten und Mitgiftes über Gebühr verschuldeten Besitz hinterlassen, so daß dem Übernehmer des Besitzes eine gedeihliche Bewirthschaftung gar nicht mehr möglich ist. Ja, was die traurigste Erscheinung nach den Mittheilungen der hochwürdigen Pfarrämter ist, so wäre der Landmann gar nicht mehr fähig, sich selbst zu beherrschen, und der immer weiter grassirenden Branntweinpest zu widerstehen. Es steht uns diesfalls sogar ein Gefekentwurf in Aussicht, wonach jede Haus-

frau, welche in Zukunft für den Hausbedarf Spiritus wird kaufen wollen, bemüßigt sein wird, sich einen Lizenzschein zu lösen, wie dies bei den Giften der Fall ist, und das Alles nur zu dem Zwecke, damit der Bauernstand der Versuchung entzogen werde, sich dem Genuße dieses schädlichen Getränkes hinzugeben.

Meine Herren! Dies sind denn doch sehr grelle Verhältnisse und Zustände, die in einem auffallenden Widerspruche mit den Schilderungen der bäuerlichen Verhältnisse stehen, die wir in früheren Jahren in diesem hohen Hause, namentlich von den Vertretern des Bauernstandes gehört haben. Ich erinnere mich sehr wohl, daß gerade der Herr Berichterstatter uns seiner Zeit von sogenannten Novice-Bauern gesprochen hat, um welche uns die Deutschen in den Nachbarländern beneiden, deren rationell bewirthschaftete Felder und Kulturen in so auffallender Weise sich auszeichnen, daß selbst die Deutschen in dem Nachbarlande Steiermark dieselben sich als Muster nehmen könnten. Dem Landmanne ist eben von den Führern des Volkes prophezeit worden, daß die Durchführung des nationalen Programmes — (Ugovor na levi — Widerspruch links; Klici — Rufe: „zur Sache!“) — Ich bin, glaube ich, bei der Sache (Klici — Rufe: „gar nicht!“) — daß die Durchführung des nationalen Programmes die bäuerlichen Verhältnisse gründlich bessern werde. Es wurden gewisse Resolutionen auf slovenische Amtirung und Slovenisirung der Schulen als das Heilmittel des Volkes proklamirt, und heute, meine Herren, haben wir einen Bericht vor uns liegen, welcher durch die darin angeführten Thatfachen constatirt, daß das nationale Programm Schiffbruch gelitten hat. (Klici — Rufe: Oho!)

Wenn ich im Allgemeinen über die bäuerlichen Verhältnisse spreche, so erlaube ich mir weiters einige Umstände hervorzuheben, die in der betreffenden Vorlage des Landesauschusses, und in dem Berichte der Agrar-Enquete zu wenig berührt worden sind, und die doch mit dem Wohl und Wehe des Bauernstandes in dem innigsten Zusammenhange stehen.

Die Geschichte des Landes belehrt uns, daß der geistige und materielle Aufschwung des Landes, insbesondere durch auswärtige Impulse hervorgerufen wurde. Der findliche Krainer hat sich dieselben zu Nutzen zu machen gewußt; er hat auch stets die möglichsten Vortheile daraus gezogen. Daraus ergibt sich daher auch für die Volksvertretung die wichtige Lehre, nicht etwa Krain zu isoliren, es auf sich selbst zu beschränken, sondern gerade die Wechselseitigkeit mit den auf einer höheren Stufe der Wohlhabenheit stehenden Kulturländern soll dem Lande möglichst zugänglich gemacht werden.

Ich will nur ein Paar Fälle, die mir bedeutungsvoll zu sein scheinen, berühren. Es wurde heuer einmal im Landtage bemerkt, daß das Land Krain, seitdem es von Eisenbahnen durchzogen wird, an seinem Frachtenverfahre sehr viel eingebüßt und auch in seinem Wohlstande Schaden gelitten habe. Allein ich glaube dem entgegen bemerken zu sollen, daß gerade der Aufschwung in dem österreichischen Eisenbahnwesen dem Lande Krain von unendlichem Vortheile gewesen ist, obwohl es jene partielle Einbuße erlitten hat. Ich weise darauf hin, daß der Export an Rindvieh nach Baiern, in die deutschen Länder einen namhaften Aufschwung genommen hat, der Hunderttausende, ja ich möchte sagen, Millionen beträgt, obwohl derartige Thatfachen in der Presse, und zwar in der slavischen Presse mit Stillschweigen (Klici na levi — Rufe links — „ni res“) übergangen zu

werden pflegen. Erst in jüngster Zeit hat der Export von Schweine-Fett und Fleisch einen nie geahnten Aufschwung genommen; es soll sehr viel von diesem Artikel in jene nördlichen Gegenden, sogar nach Elsaß, gegangen sein. Das dafür eingeflossene Geld vertheilt sich in die ärmsten Gegenden des Landes, es dient zur Belebung, zur Hebung der betreffenden Thierproduction. Sie sehen demnach, wie innig gekettet der Landmann an die Verkehrsbeziehungen mit auswärtigen Ländern ist. Ich habe schlechte Landleute kennen gelernt, die bei diesem Handel beschäftigt sind, und die es gerade durch den Verkehr mit auswärtigen Abnehmern zu bedeutendem Wohlstande gebracht haben. Also wieder ein Grund, daß wir alles dasjenige zu pflegen haben, was diesen gegenseitigen Verkehr, namentlich mit den deutschen Ländern auswärts zu heben im Stande ist.

Aus dem Lande Krain wandern, wie schon einmal erwähnt wurde, nach statistischen Daten jährlich bei 50.000 Angehörige in die Nachbarländer. Wollen wir, meine Herren, dieselben nicht bloß zu Handlangerdiensten verwendet wissen, sondern ihnen auch die Möglichkeit eröffnen, daß sie es dort zu einer bessern Stellung bringen, daß sie concurrenzfähig werden mit den Bewohnern der Nachbarländer, so muß auch seitens der Volksvertretung dafür gesorgt werden, daß die geistige Bildung dieser Leute, welche außer Land gehen, auf ein höheres Niveau gehoben werde, damit es ihnen möglich sei, sich auswärts vielleicht eine gesicherte Lebensstellung zu erwerben, daß die großen Lasten, welche diesfalls dem Landesfonde durch Spitalskosten der Betreffenden u. s. w. erwachsen, gemindert werden, was gerade dadurch geschieht, daß den Leuten die Möglichkeit geboten ist, sich auswärts mehr zu erwerben, als sie dies jetzt thun können, daß sie vielleicht auch im Auslande oder im Nachbarlande zu einer stabilen Stellung gelangen, wie dies so vielen Krainern bereits geglückt ist.

Im vorigen Jahrhunderte hat ein berühmter Naturforscher, welcher viele Jahre in Krain gewilt hat, Anton Scopoli, in einer in seinem Werkchen „Historia naturalis“ enthaltenen lateinischen Abhandlung „über den Niedergang des Bauernstandes“ in Krain geschrieben. Dieser Fremde im Lande, er war ein Südtiroler, machte die richtige Bemerkung, daß eine der Hauptursachen der schlechten Bewirthschaftung der Bauerngründe die sei, daß der Bauer selbst seinen Stand zu wenig achte. Der Bauer, bemerkt Scopoli, sieht gar nicht darauf, daß seinem Sohne der Fortschritt im Ackerbau zugänglich gemacht werde, es gibt sich dafür überhaupt kein Sinn kund und es ist so zu sagen bei den Bauern im Lande das allgemeine Sprichwort: „Moj sin mora gospod postati“ — „Mein Sohn muß ein Herr werden“ (Klici — Rufe: Geistlicher). Daher war schon im vorigen Jahrhunderte ein übermäßiger Zudrang der Bauernsöhne zu den Mittelschulen, wodurch sehr viele Bauernbesitzungen ganz zu Grunde gingen, indem die Eltern die betreffenden Kosten nicht zu erschwingen vermochten, die ungerathenen Söhne oft auf Abwege geriethen und das vorgehabte Ziel gar nicht erreichten. Ich glaube, daß diese Bemerkung Scopoli's auch noch heutzutage zutrifft. Wir haben neulich gehört, daß, wenn ich mich recht erinnere, im hiesigen Gymnasium nicht weniger als 600 (Klici — Rufe: 800) 800 Schüler sich befinden. Bedenken Sie nun, meine Herren, welche Ansichten sind für diese Jugend vorhanden! Wie viele derselben werden für den öffentlichen Dienst benöthigt werden, und wie groß ist das Materiale von verunglückten Studenten,

das aus dieser Ziffer hervorgehen wird, von verunglückten Studenten, deren Erhaltung schließlich auch dem Lande anheim fällt, und die, ich darf es sagen, eine stete Beunruhigung des Bauernstandes bilden. Wenn wir weiters berücksichtigen, daß es durch die leidigen Verhältnisse in Oesterreich dahin gekommen ist, daß jedes Land gegen das andere sich abschließt, daß es Angehörige anderer Länder bei Anstellungen im öffentlichen Dienste gar nicht mehr berücksichtigen will, so können sie daraus ermesen, wie sehr eine solche Maxime dem Lande Krain, welches sozusagen an Überproduction geistiger Kräfte leidet (Klici na levi — Rufe links: se ne), zu Schaden kommt. Einst war dem Lande Krain Gelegenheit geboten, seine Söhne in alle Länder der österreichischen Monarchie zu senden, jetzt hören wir schon Klagen, daß z. B. begabte Lehramtsandidaten, welche gerne anderwärts unterkommen wollten, dort eine Anstellung nicht mehr finden. Ich glaube nun, meine Herren, daß dies auch nur wieder ein Nachhall jenes Rufes ist, welcher von hier ausging, daß wir gar keine fremden Beamten, selbst wenn sie fähig sind, in unserem Lande dulden wollen. (Ugovor na levi — Widerspruch links).

Andererseits aber, meine Herren, ist das Land Krain sozusagen ein Piemont geworden (Veselost — Heiterkeit), von welchem aus die Eroberung der Nachbarländer vor sich gehen soll. Die Folge davon ist, daß Krain ein Magnet wird für alle jene, welche von der künftigen Umgestaltung der bisherigen Verhältnisse Oesterreichs sehr viel erwarten und die denn auch in Krain sich jenes Land suchen, von dem aus sie ihre künftige Carriere zu machen bestrebt sind. Das arme Land Krain, welches für seine eigenen Söhne kaum genug Plätze für öffentliche Anstellungen hat, und welches leider sehen muß, daß begabte Jünglinge, welche fähig wären im Lande unterzukommen, aus demselben hinauszuziehen müssen, hat auch noch für jene Zuzügler zu sorgen.

Der berühmte Amerikaner Franklin hat einen, nach meiner Ansicht unwiderleglichen Ausspruch gethan, indem er sagte: „Der Wohlstand eines Volkes kann nur auf zwei Wegen begründet werden, durch Arbeitsamkeit und durch Sparsamkeit. (Klici na levi: — Rufe links: Dobro!) Wer dem Volke lehrt, es könne auf anderen Wegen zur Glückseligkeit und zum Wohlstande gelangen, ist ein Betrüger desselben“. Prüfen wir nun die Verhältnisse des Bauernstandes in Krain, so sehen wir, daß dort, wo der Bauer rührig und thätig ist, dies sich in den netten Häusern, guten Kulturen ausdrückt. Die Leute legen auch etwas bei Seite, ihren Sparspennig hinterlegen sie in einem Geldinstitute, das trotz der vielen Aufseindungen, bei der Bauernbevölkerung noch immer einen außerordentlichen Kredit genießt.

Gehen Sie hingegen, meine Herren, in andere Landestheile, so sehen Sie in den Dörfern ganze Schaaren von Truthühnern, von Geflügel (veselost — Heiterkeit), dabei sind die Felder schlecht bestellt, von Kleebau ist keine Spur vorhanden; halten sie daselbst Umfrage, ob das zahlreiche Geflügel etwa auf die nahen Wochenmärkte nach Agram zum Verkaufe gebracht wird, so bekommen Sie zur Antwort: „D nein. Das zahlreiche Geflügel ist nach einer uralten Sitte für den Bauer selbst bestimmt. Es ist eine Aufbesserung seiner Nahrung bei der Weinlese, womit er für seine viele Mühe und für das während des Jahres erduldet Elend entschädigt werden soll“. Es ist dies eben eine Landesitte, in gewissen Landesgegenden, wogegen selbst von der hoch-

würdigen Geistlichkeit viel, jedoch vergebens gepredigt wird, es läßt sich das Übel der Verprassung dessen, was eben vorhanden ist, nicht beseitigen.

In einem andern Landestheile sieht man, daß der Landmann das Heu, welches ihm sehr nützlich sein könnte, und ihm eine viel höhere Rente abwerfen würde, wenn er es für die Viehzucht verwenden wollte, nach Triest oder Fiume führt, um es daselbst oft um Spottpreise an Mann zu bringen. In den betreffenden Dörfern finden Sie nicht eine Heugabel, nicht einen Rechen, der im Dorfe selbst erzeugt worden wäre, sondern das alles muß vom Landmanne gekauft, bar bezahlt werden, obwohl die dortige Bevölkerung zu den ärmsten des Landes gehört.

In dieser Richtung könnten besonders die landwirthschaftlichen Filialen von sehr wohlthätigem Einflusse sein. Allein die betreffenden Verhandlungen der Landwirthschaftsgesellschaft liefern den Beweis, daß vielleicht mit ein Paar Ausnahmen seit Jahrzehnten die landwirthschaftlichen Filialen im Lande schlummern, daß von dieser Seite gar nichts geschieht.

In Untersteiermark hat sich in jüngster Zeit ein sehr lebhafter Obsthandel entwickelt, welcher dem Lande viele Hunderttausende von Gulden einbringt. Die Hebung der Obstzucht ist dort insbesondere von den landwirthschaftlichen Filialen ausgegangen.

Wie sieht es mit der Sparsamkeit der Landbevölkerung aus? Schon im Vorjahre hat ein sehr verehrtes Mitglied in diesem hohen Hause die Bemerkung gemacht, daß nur die Ausgaben des Landvolkes für den als Branntwein genossenen Spiritus eine Höhe erreichen, welche der Grundsteuer des Landes gleichkommt. Allein die Bevölkerung trinkt ja nicht bloß Schnaps, sondern es wird auch dem edlen Getränke des Bacchus reichlich zugesprochen. (Veselost — Heiterkeit.) Erkundigen Sie sich diesfalls bei den Wirthen auf dem Lande, Sie werden zur Antwort bekommen, daß die Wirthe auf die städtischen Gäste gar keinen Werth legen, sondern, daß die bäuerlichen Besucher des Gasthauses die eigentlichen Becher seien, die namhaften Verdienst geben.

Nicht nur mit dem Gelde wird schlecht gewirthschaftet, sondern auch mit der Zeit. Ich berufe mich diesfalls ebenfalls auf einen berühmten Mann, der im vorigen Jahrhundert in unserem Lande gelebt und der namentlich hervorgehoben hat, daß das Land Krain eines jener Länder sei, in welchem es am meisten Wallfahrten gibt, bei denen bekanntermaßen nicht nur Zeit vergeudet, sondern auch eine Menge Geld verschwendet wird. (Ugovor na levi — Widerspruch links.) Ich glaube jene Bemerkung Hacquets trifft auch für die heutigen Zustände in Krain vollkommen zu. Sehen Sie sich, meine Herren, ferner den Bauer an, wie er von Markt zu Markt zieht, und rechnen Sie alle diese Ausgaben zusammen, welche er bei diesen seinen Marktwallfahrten macht, so können Sie schließlich wirklich immense Summen zusammenrechnen, welche den wirthschaftlichen Zwecken entgehen.

Es ist auch in einigen dem Landesauschusse gekommenen Gutachten der politischen Behörden bemerkt worden, daß der Bauernstand für kirchliche Zwecke übermäßig in Anspruch genommen wird. Diesfalls hat der Landesauschuß öfter Gelegenheit, die Wahrnehmung zu machen, daß einzelne Pfarrgemeinden sich wegen Anschaffung von Glocken u. s. w. oder bei Kirchbauten, die zuweilen noch sehr schlecht ausgeführt werden, übermäßig verschulden. Namentlich bezüglich der Glocken

ist es im Lande Sitte, daß, wenn in einer Pfarre ein neues Geläute angeschafft wird, die Nachbarpfarre nicht früher ruhen kann, bis sie sich nicht ein noch kostspieligeres Geläute angeschafft hat. (Zivahna veselost — Lebhaftige Heiterkeit.) Ich glaube eine Thatsache angeführt zu haben, die Niemand zu widerlegen im Stande ist.

Der Landmann wird auch sonst noch durch Ansprüche aller möglicher Art in Anspruch genommen, der Bettel auf dem Lande ist wirklich schaudererregend. Aber es gibt auch Bettler in Civilröcken, die zum Landmann kommen, und ihn für allerhand Zwecke, die ihm eigentlich ganz ferne liegen, zu brandschätzen verstehen.

Blicke ich schließlich auf einen der wichtigsten Faktoren, welche das Landvolk berühren, auf sein Gemeinwesen, so hatte ich oft Gelegenheit, die Wahrnehmung zu machen, daß es damit sehr schlecht bestellt ist. Es herrscht unter der Bevölkerung für die öffentlichen Angelegenheiten ein sehr geringer Gemeinsinn. Es ist dies auch erklärlich, weil derselbe zu wenig geweckt wird, und weil schließlich energische Männer, welche sich die Angelegenheiten der Bauern-Gemeinden angelegen sein lassen, wenn sie mit Strenge eingreifen, gewiß sein können, daß irgend einer in der Gemeinde sich vorfindet, welcher in öffentlichen Blättern in der gehässigsten Weise ihre wohlwollenden Absichten entstellt und dieselben der Mißachtung ihrer Genossen preiszugeben sucht. Die Folge davon ist die, daß sich auf dem Lande nur sehr schwer Jemand findet, der die schwierigen Geschäfte eines Bürgermeisters übernimmt. Eine der wichtigsten Functionen der Gemeindevertretung, nämlich die Prüfung der Gemeinde-Rechnungen durch den Ausschuß selbst, oder auch durch Angehörige der Gemeinde wird meist gar nicht vorgenommen, von so etwas ist auf dem Lande gar nicht die Rede. Die Rechnungen liegen zwar vielleicht auf, allein Einsicht nimmt Niemand in dieselben, und doch gilt hier vor allem der Spruch: „Tua res agitur“. Ebenso ist es bei den Rechnungen der Bezirksstrafenausschüsse, um die sich Niemand kümmert, überhaupt liegt unser gesamtes Gemeinleben sozusagen brach. Jedoch über diesen Gegenstand zu sprechen, wird sich ein andermal die Gelegenheit ergeben, wenn die Reform des Gemeindegesetzes in dem Landtage zur Sprache kommen wird.

Ich habe mir nur erlaubt einige wenige Punkte aus den herrschenden Übelständen im Bauernstande hervorzuheben, welche, wenn man dieselben summiert, es erklärlich machen, daß der Landmann an seiner Wohlfahrt bedeutende Schädigungen erleidet; abgesehen davon, daß es sehr fraglich ist, ob demselben durch die Schulbildung jener geistige Impuls zugekommen ist, wie es die Landesvertretung bei Botirung der neuen Volksschulgesetze beabsichtigt hat. Allein aus allem dem können Sie, meine Herren, ersehen, daß vor allem eine Umkehr in der Volkserziehung nothwendig ist, daß der Landmann vor allem auch geistig gehoben werden müsse, daß klare Anschauungen über die jetzigen volkswirthschaftlichen Verhältnisse in die weitesten Schichten der Bevölkerung dringen müssen. Der Landmann ist von der Robot zwar befreit worden, allein es fühlt sozusagen ein jeder den Beruf in sich, den Vormund des Bauers zu spielen, und ich wünschte diesfalls, daß wirklich ein selbstständiger, ein seiner Stellung im Lande bewußter Bauernstand durch die Bemühungen aller, die eine Liebe für das Volk haben, herangebildet werde.

Übergehend nun zum Gegenstande, mit dem wir uns heute zu beschäftigen haben (Veselost na levi —

Geiterkeit links) nämlich zur Änderung der Erbfolge im bäuerlichen Besitze und zum beantragten Ausspruche, daß die Errichtung bäuerlicher Heimstätten für das Land Krain vom größten Vortheile wären, erlaube ich mir zu bemerken, daß die diesfälligen Berathungen in der Enquete sowohl, als auch im Landesauschusse, sehr oberflächlicher Natur gewesen sind, und daß namentlich die wichtige Frage, ob Heimstätten auch im imperativen Sinne einzuführen wären, daß die Consequenzen einer solchen Reform bei der betreffenden Enquete nur ganz flüchtig berührt wurden, und doch müssen wir gestehen, daß, wenn dieselbe nicht im imperativen Wege eingeführt würde, diese ganze Institution auf hohlen Füßen steht. Würde sie jedoch zu einer imperativen Einführung greifen, so können Sie, meine Herren, gewiß sein, daß die Landgemeinden einstimmigen Protest dagegen erheben würden. Man kann nicht vorsichtig genug bei solchen Berathungen sein, um schließlich nicht Geheße zu beschließen, welche, wenn sie zur Ausführung kommen sollen, sich als ganz unpraktisch erweisen; ich rufe Ihnen diesfalls nur in Erinnerung jenes unglückliche Geheße über die Bildung der Hauptgemeinden zurück, welches ebenfalls über Anregung der nationalen Partei im Landtage beschloffen wurde und wovon man sich wirklich Wunderdinge versprach; als es jedoch zur Ausführung kommen sollte, mußte man besorgen, daß im ganzen Lande unter der Bauernbevölkerung eine Revolution entstehen würde. (Smeh na levi — Gelächter links, Klici — Rufe: Oho!)

Ich erlaube mir nur noch eines Umstandes zu erwähnen, der in den Berichten der Pfarrämter sowohl, als auch bei den Enquete-Berathungen, als einer der Hauptübelstände des Landes bezeichnet worden ist, nämlich die Überhandnahme der Kaischler. (Klici na levi — Rufe links: Ganz richtig!) Die Kaischler wurden sozusagen als das Hauptübel des Unterganges des Bauernstandes hingestellt, ja man hat sie fast in eine Linie mit den Zigeunern und sonstigem Gefindel, welches das Land molestirt, rangirt. Nun ich habe diesfalls auch meine Erfahrungen gemacht, wenn ich mich umjah in den Armenhäusern, oder wenn ich Spitalskosten vor mir hatte, wo mir die betreffenden verpflegten Personen bekannt waren. Allein ich habe wahrgenommen, daß allerdings auch die kleinen bäuerlichen Familien ein bedeutendes Contingent diesfalls abgeben, allein ein noch größeres Contingent bilden diejenigen, einst wohlhabend gewesenener Besitzer und Angehörigen des Landes, welche ihr Vermögen in Saus und Braus durchgejaht haben. Also ich glaube doch, daß die armen Kaischler doch auch nicht jene harten Vorwürfe verdienen, welche sie in der Berathung der Enquete und in den pfarrämtlichen Berichten erfahren haben. Es gibt sehr ehrenwerthe Männer unter ihnen, die sich die Erziehung ihrer Familien viel mehr angelegen sein lassen, als mancher Dorfagnat, und welche gewiß eher Aufmunterung verdienen, indem aus ihnen auch ein tüchtiger Stand, ein tüchtiges Contingent wohlhabender bäuerlicher Besitzer hervorgehen kann.

Ich behalte mir vor, bei weitem Vorlagen, welche noch zu gewärtigen sind, über die Anträge, wie den bestehenden Übelständen abgeholfen werden soll, auch noch meine besondern Bemerkungen dem hohen Hause vorzubringen.

Poslanec dr. Vošnjak:

Slavni zbor!

Mi stojimo pri prvem tistih predlogov, katere je gospodarski odsek predložil deželnemu zboru v pretres na podlagi obravnave agrarne ankete. V lanski sesiji je deželni zbor imeniten sklep storil s tem, da je naložil deželnemu odboru, naj preiskuje agrarne razmere na Kranjskem. Deželni odbor je to storil in iz njegovega poročila se vidi, da je kmetski stan na Kranjskem res v slabih razmerah in da je treba energičnih sredstev, da se mu pomaga. Kmetski stan pa v slabih razmerah ni samo na Kranjskem, kakor menda gosp. Deschmann misli v svojem neznanji fiktivnih razmer, ampak po vsej Evropi in razen malih izjem v Ameriki je po vsem svetu kmetski stan vsled raznih nedostatkov prišel v to slabo stanje. Ako gosp. Deschmann misli, da se kmetu na Kranjskem slaba godi za to, ker nemški ne zná, bi ga vendar prosil, naj bere različne knjige, katerih je mnogo izšlo v poslednjih letih in ki drastično popisujejo slabe razmere kmetskega stanú na Nemškem. In kako je v tem oziru na Francoskem, Angleškem in po vseh drugih najviše omikanih deželah, o tem bermo vsaki dan poročila v časnikih. Povsod žalibog nahajamo jednake pritožbe o slabem stanji kmetijstva, po nekaterih deželah je celo veliko huje, nego na Kranjskem.

Jaz sem se vsled lanskega sklepa deželnega zhora močno pečal s tem vprašanjem in sem celo vrsto knjig prebral, katere govore o kmetijskih razmerah v raznih deželah ter sem v teh knjigah našel vendar neko tolažbo, in sicer to, da sem iz teh popisov spoznal, da kmetski stan na Kranjskem ni nič slaběji, kakor drugod, da se celo kmetijske razmere na Kranjskem v boljih razmerah nahajajo, nego po nekaterih drugih deželah. Če bermo, kar Nemci sami o stanji svojega kmetijstva pišejo, moramo pač obzalovati ondotnega kmeta. Na Nemškem je ravno vsled istih zakonov, kateri so tudi pri nas zakrivili slabo kmetijsko stanje, namreč vsled rimskega dednega prava, kmetski stan silno propal. Na Bavarskem je tako daleč prišlo, da v zadnjih letih vsako leto po 2000 — 3000 kmetij pride na kant in da se po 800 kmetij niti ne obdeljuje, ker so pod sekvestrom. V drugih nemških dezelah je zemlja tudi že tako razkosana, da popolnem propada kmetijstvo. Na Virtemberskem je razkosanje zemljišča tako daleč šlo, da skoraj nobene prave kmetije več ni. Tam vlada velika bêda; ljudje se vedno izseljujejo v Ameriko. Nemčija je seveda močno obljudena in se ni čuditi, da tam ljudje ne morejo shajati. Nemška s svojimi 50.000.000 prebivalcev ne prideluje dovolj živeža, ter mora vsako leto za kacij 10.000.000 ljudi živež uvažati, ker se ljudstvo silno množi vsled razkosanega zemljišča. Konečno pride do tega, da na teh pritlikovih zemljiščih le še krompir sadé. Na Virtemberskem je 145.000 kmetskih posestnikov, mej tem jih je večina, to je 80.000 takih, ki imajo le do 1/2 hektara zemlje brez živine. Pri nas smo res že tudi pritožbe slišali, da so kmetije brez živine, ampak kmetijstvo vendar tako silno ne propada, da bi večina kmetij bila brez živine. Na Virtemberskem ni mogoče racijonalnega kmetskega gospodarstva, ker so kmetije v tako male parcele razdrobljene, da nemale toliko prostora, da bi na

svoji zemlji mogli plug obračati. Če je kaki večji lastnik, ima mnogo malih parcel po 100—200 □ sežnjeve zemlje in sicer v različnih krajih tako, da silno veliko časa zamudi z obdelovanjem. Zato se pečajo največ s trgovinskimi rastlinami, na pr. s tabakom, vinom, lanom, konopljem. Tako obdelovanje zemlje donaša v dobrih letih velike dobičke, v slabih pa velike izgube. Ker se kmetijstvo samo na take trgovinske rastline naslanja, je v nevarnosti, da v slabih letih popolnoma propade. Če le jedno leto ne rodé, zagazi kmet v dolgove, da si ne more več pomagati. To vidimo tudi pri nas tam, kjer imajo kmetje vinograde. Če ne rodé nekaj let, zabredejo kmetje v vedno večje dolgove.

Gospod Deschmann očita, da so naši kmetje silno zadolženi. Istina je. Mi to vidimo iz števil, da si so gotovo previsoke. Ali, moja gospóda, tako se povsod godí, tudi v sosednjih deželah. Na Nemškem in celo v takih deželah, o katerih bi človek mislil, da Bog vé kako cvetó, je ravno taka, če ne še huje. Na Švedskem in Norveškem je že pred 20. leti kmetijstvo bilo tako zadolženo, da so morali misliti na sredstva, kako kmetu pomagati. Seveda mi Slovenci smo po Deschmannovem mnenju le zavoljo tega v slabo materijelno stanje zabredli in ne moremo napredovati, ker se nočemo nemški učiti. Ko bi se nemški učili, bi ne bili zadolženi in naše kmetijstvo bi cvetelo. (Veselost na levi — *Geiterfeit linfs.*) Jaz pa vprašam, zakaj na Nemškem ne cvete kmetijstvo? Tam znajo ljudje izvrstno nemški, pa kmetije le vendar od dné do dné bolj propadajo in mesto žita vedno več krompirja sadé.

Jaz sem iz neke nemške knjige nekoliko dat posnel. Po teh datih je na Nemškem l. 1882. do 2,857.000 hektar zasajenih s krompirjem, dočim se pšenica le na 2 milijonih hektarov seje. Iz te prikazni lahko sodimo veliko bédno ondotnega ljudstva. Znano je, in to so zdravniki dokazali posebno v najnovejšem času, da je krompir najnezdравejša jed za človeka in da se s krompirjem tuberkuloza in škrofuloza širi. Na Nemškem pa, posebno v krajih, kjer so fabrike, mali lastniki skoraj samo krompir sadé, da ljudje skoro družega ne jedó, kakor krompir. Neki nemški pisatelj, dr. Sax, piše o razmerah ljudstva v Turingiji. Najpoprej popisuje, kako slabo se ondotnim malim kmetom in delavcem godí, da družega ne jedó, kakor zjutraj krompir, opoludne krompir in zvečer krompir. Pripoveduje, kako ti vbogi ljudje slabo izgledajo, da jih 70 % umre pred 40. letom in prav malo da jih doseže starost od 50—60 let. Ti ljudje so sami na sebe neko pesen zložili, v katerej prav na žalosten način tožijo, da nemajo druge jedi, kot „kartofel“. Ta njihova pesnica se glasi:

„Kartoffeln in der Früh,
Mittags in der Brüh,
Des Abends in dem Kleid,
Kartoffeln in Ewigkeit.“

(Veselost — *Geiterfeit.*)

Moja gospóda! Našemu slovenskemu kmetu se danes še tako slabo ne godí, da bi celi dan moral jesti samo krompir. Nemci si torej tudi z nemškim jezikom iz te bédne ne morejo pomagati. Jaz nočem reči, da se Nemcem slaba godí zavoljo nemškega jezika; bédna izvira iz splošnega slabega položaja kme-

tijskega stanú, kateri je nastal vsled dednega prava, ki se je po rimskem načinu bilo vpeljalo in tudi vsled družih mnogih vzrokov, kateri so navedeni v poročilu deželnega odbora.

Tudi na Francoskem, pri tem prvem narodu na svetu, o katerem bi človek mislil, da je kmetski stan silno srečen, propadal je posebno v zadnjih 10 letih. Pa začetek propada je iskati v francoski revoluciji, od kar so namreč Francozi zemljo razkosavati pričeli. Napoleon III. je l. 1866. sklical kmetijsko anketo, tedaj veliko poprej, predno smo mi do te misli prišli. In kaj je našla ta francoska anketa? Našla je, da je glavni vzrok propada v razkosavanji kmetij in v dednem pravu. Storilo se pa vendar ni nič, ker je Napoleon takrat, kakor je znano, imel dosti družih opravil. Leta 1879. je francoski poljedelski minister zopet tako anketo sklical, katera se je celo leto pečala s tem vprašanjem ter je celo biblioteko poročil in nasvetov izdala. V teh poročilih se opisuje, da se na jedni strani revščina širi, na drugi strani se pa množi veleposestvo in bogastvo, ker bogatini navadno porabijo slabo stanje kmeta v svojo korist in poprej kmetsko zemljo pridruže s svojimi latifundijami, na ta način seveda kmetijski stan na Francoskem vedno bolj propada.

Grof d' Esterno drastično popisuje — bral sem to v „Vaterlandu“ — silno slabo stanje kmetov na Francoskem. „Čas žetve, pravi, je dóba velikansko organizovanega roparskega sistema. Komaj je žetev pod streho, že se oglašajo pri revnem poljedelci žitni barantači, mlinarji in drugi, katerim je dolžan, in mu odpeljejo žito po najnižji ceni. Toliko je tacihi prisiljenih prodaj, da žitna cena za tri do štiri mesece močno pada.“

Mesta na Francoskem silno rastó, ker vse v mesta tišči. Napoleon I. je ravno vsled tega rimsko dedno pravo na Francoskem vpeljal, da bi oslabil moč in veljavo starih rodbin, ki so se naslanjale na velike latifundije in da bi silil kmetsko ljudstvo v mesta. Kajti vedel je, da, dokler bo kmetski stan močan, tako dolgo liberalne in Napoleoneve ideje ne bodo pravih tal imele v národu. In res je dosegel, da je zemlja postala mobilna in kmetsko ljudstvo isto tako mobilno.

Leta 1851. je bilo na Francoskem še 4,246.000 kmetij, leta 1874. le še 2,820.000; v tako kratkem času je tedaj 1,426.000 kmetij propalo. Torej celó na Francoskem, kjer je jako omikan národ, kmetski stan naglo in silno propada. Kako je na Italijanskem, to je znano. Tam je pravi kmetski stan že skoro popolnem izginil. Na Italijanskem so tako slabe razmere za kolone, da so naši kmetje pravi knezi proti nesrečnim in stiskanim kolonom. Tam se je ravno zavolj teh slabih razmer mej ljudstvom bolezen Pelagra grozno razširila, katera bolezen prihaja le iz tega, ker človek nima dosti živeža. Znano je, da se že tudi na Goriškem, v Tolminskem okraji, ta bolezen prikazuje, po kateri ljudje ne samo telesno hirajo, ampak tudi duševno postajajo slaboumni, da jih morajo v bolnice jemati. V bolnici si opomorejo, ker imajo dovolj živeža, pa ko se domov vrnejo, najdejo zopet ravno tiste nesrečne razmere, ter se jim zopet ravno tako slabo godí, kakor poprej.

Glavni vzrok propada kmetskega stanú vidijo povsod v razkosavanji zemlje, vsled katere uboštvo silno raste.

Zato trdim, da na Kranjskem, kjer smo te razmere preiskovali, naše kmetije niso nič slabše, kakor v ostalih kronovinah Avstrijskih, kakor na Francoskem, Nemškem in Angleškem. Za Kranjsko je bila največja napaka, da po Francoski okupaciji, ko je Napoleon pri nas vpeljal *Code Napoleon*, se tudi potem, ko je Kranjska zopet spadala pod Avstrijo, ni nič storilo za vpeljavo starega dednega prava. Na Kranjskem so še tudi iz drugih vzrokov kmetijstva se razkosavala, ker so graščaki podpirali tako razkosavanje, mesto da bi se mu ustavljali. Slišal sem od tacih mož, ki so pred letom 1848. natanko opazovali kmetijske razmere na Kranjskem, da so veleposestniki še veseli bili, če se je kaka kmetija razbila, ker so potem več tlake dobili, več desetine, in lavdemium jim je tudi veliko vrgel. Na Kranjskem je 26 občin med vsemi, katere imajo popolnem arondirane kmetije, večina, 527 občin, ima pomešane parcele, 244 občin pa raztresene in pomešane, in te so najslabše, ker se tam težko gospodari.

Na Štajerskem je bilo l. 1868. 147.000 kmetij; od 1868. do 1880. leta se je prodalo od teh kmetij 55.000 oral, na odtrganih parcelah pa je nastalo 14.000 novih hišic. Na Kranjskem imamo jednake razmere in jaz sem zmiraj tega mnenja, da je nesreča, da se toliko pritlikovega zemljišča naredi. Drugače je tam, kjer so fabrike blizu, tam bo tudi delalcu mogoče, da si malo hišico kupi, ker tam ima stalni zaslužek in ni velika nesreča za kmeta, če si kdo kako hišico na takem zemljišču postavi. Jednako se pritožujejo tudi na Češkem in Moravskem zoper razkosanje zemljišč. Tam so se deželni kulturni sveti vprašali za mnenje in češki deželni kulturni svet je odgovoril, da tam, kjer so se ohranile cele, nerušljive kmetije, oderuhi malo opravijo, in da je prav malo eksekutivnih dražb; boji se pa, da bodo vsled dovoljnega razkosavanja zemljišč in rimskega dednega prava lastniki začeli razkosavati svoje zemlje, da se rešijo tirjatev sodedičev.

Razkosanje zemljišč je torej jeden glavnih vzrokov, da kmetijski stan propada. Iz rimskega dednega prava pa še izvirajo drugi nedostatki, vsled katerih so dolgovi tako silno narastli, to so previsoke dôte in previsoki dedni deleži. Vsled teh bremen lastniki ne morejo shajati, kakor se skoro v vseh poročilih povdarja. Kmetu se ne more kot baharija očitati, če nerazmerno visoke dôte in deleže daje. Kaj če oče storiti, če ima več otrok? Ali hoče jednemu veliko dajati, drugim pa malo ali nič, ker mu je po postavi dovoljeno, dajati jednake deleže? Vsaki kmet bi vesel bil, ko bi vedel, da bo svojo kmetijo brez velikih dolgov mogel oddati kateremu svojih sinov. Če se bo torej tako dedno pravo vpeljalo, da bo mogoče kmetije v celoti ohraniti, se kmetijski stan ne bo temu ustavljal.

Kar pa se tiče obligatne naprave kmetijskih domov, ugovarja se, da kmet ne bo prosto smel s svojim posestvom razpolagati. In to je bil glavni ugovor pri anketi, da namreč hočemo kmeta pod kuratelo postaviti. Ali, gospôda moja, saj smo mi vsi vsled zakonov pod neko kuratelo. Ali bi človeška družba sploh mogla shajati, ko ne bi se omejila osebna svoboda na vsako stran? Tudi že zdaj smo v razpolaganji s gruntnim posestvom omejeni. Poglejmo na gozdno postavo. Gozd je moj in jaz ga vendar ne smem posekati, ako zakon to zabrani. Ali ni osebno

lastninsko pravo omejeno? Toda zakon gleda na pridržave, dežele in tudi občine. Zakon mora za to skrbeti, da občine in država lahko svoje dolžnosti storé. Zakon vsakega človeka v njegovi osebni lastninski pravici varuje, pa ga, če to splošna korist zahteva, tudi omejuje. Ali ni to največje omejenje lastninske pravice, ako se kje nareja železna cesta, pa lastniku v ta namen zemljo vzamejo tudi proti njegovi volji? Zakon o razlastitvi to dovoljuje in lastnik zemlje se zastonj pritožuje, da se mu godi krivica. Poglejmo dalje na vinograde, kako se ž njim ravna, kedar je konstatovana trtna uš? Vinogradnik je veliko na nje potrošil, zdaj pa zanj morebiti dobí 100 do 200 gld. odškodnine. Za lastnika je tak vinograd večkrat več tisoč goldinarjev vreden. Ali ni to največje omejenje lastninske pravice? Toda na korist države, dežele in sploh človeškega društva je popolnem opravičeno, da se omeji svoboda človeku tudi v razpolaganji z njegovim imetkom. Če se bodo morda nekateri lastniki ustavljali v začetku takim naredbam, mislim, da bodo sčasoma vendar do spoznanja prišli, da je naprava kmetijskih domov le na korist družini in občini.

Pri ustanovi kmetijskih domov vzelo se je kot merilo 25 — 30 gld. čistega katastralnega prinosa, pa lahko bi se vzelo tudi drugo merilo. Gosp. Detela na primer misli, naj se vzame 40 gld. Sicer se je pa o tem že razpravljalo v anketi. Vso zemljo vezati, na to nikdo ne misli. Vezalo bi se le toliko zemlje, če mogoče okolu ali blizu hiše, da bi jedna rodbina na njej mogla izhajati, ostala zemljišča pa bi kakor dozdej bila kmetova lastnina, s katero vsak prosto razpolaga. Vsled tega ne bo nikdo imel izgube na premoženji, če prav se trdi, da kmetijski dom ne bo toliko vreden, kakor dosedaj kmetija. Kajti kmetijski dom se bo ravno tako smel prodavati, pa le v celoti in ne da bi se smel razkosati. Zadolženje pa bo omejeno, kar bo posebno tam dobro, kjer je lastnik lehkomyseeln in vse zapravlja v pogubo svoje rodbine. Mi vidimo jednako postopanje posebno v Ameriki, kjer so taki zakoni bili v novejšem času vpeljani. Ko so Angleži tja prišli, skrbeli so po zakonih za veleposestnike, po tako zvanem *En tail-u*, da se njih posestva neso smeje rušiti in jih je podedoval v celoti prvorojenec, kakor je še zdaj navada na Angleškem, za kmeta pa se v tem oziru ničesar ni ukazalo.

Nasledek je bilo veliko zadolženje kmetov tako, da so države že pred 30. leti začele sklepati o zakonih, po katerih se je omejila lastninska pravica. In ravno po teh zakonih se v Ameriki kmetijstvo izvrstno razvija, ker ima zadosti personalnega kredita in mu ni treba iskati si hipotekarnega. Pri nas so tudi nekako enake razmere, kajti pridni in varčni kmet ima kredit, zapravljevec ga pa nema nikjer. Tedaj ne vidim nobene nevarnosti, ko bi se z zakonom omejila lastninska pravica in obligatno vpeljala naprava kmetijskih domov. Sicer bo pa čas o tem govoriti takrat, kadar bo državni zbor sklenil dotični zakon in bodo deželni zbori imeli pravico sklepati zakone o kmetijskih domovih.

Konečno mi je še odgovoriti gosp. Deschmannu, kateri je zopet zajahal svoje staro nemčursko kljuse in zopet trdi, da bo naše kmetijstvo le z nemščino v boljše materijelno stanje prišlo. Smešno je že to nemškutarenje pri vsaki priliki, ko pač vsak pameten človek uvidi, da niti nemščina, niti slovenščina sama

za-se ne bo rešila kmetijstva od propada. Stara resnica pa je, da se vsak národ more razvijati le na podlagi svojega jezika. Sicer pa vidimo ravno v krajih, kjer so čisti Nemci, kakó se jim slaba godí; vidimo pa tudi v krajih, kjer so zavedni Slovenci, kakor v Ljutomerskem in Radgonskem kraju, v Savinjski dolini, da se jim ravno tako slabo ne godí. Tudi na Kranjskem nahajamo kraje, kakor Ljubljanska okolica, cela Gorenjska, kjer so razmere še dovolj dobre, ter spoznamo, da národnost sama nima s tem vprašanjem nič opraviti. Kaj takega more trditi le človek, ki je tako zagrizen v národnostnem vprašanju, kakor gosp. Deschmann, kateri povsod in v vsako vprašanje národnost za lase privleče. Niti v poročilu deželnega odbora, niti v anketi ni bilo o tem govora, čemu tedaj tukaj reči trditi, o katerih je gotovo sam gosp. Deschmann prepričan, da nemajo s kmetijskim vprašanjem v prvi vrsti nič opraviti? Gosp. Deschmann očita tudi, da se žganjepitje po deželi silno razširja. Jaz pa trdim, da tudi v tem oziru mi Slovenci nismo najbolj nesrečni, ker, ako se ozremo po drugih deželah, vidimo, da se nikjer žganjepitje ni tako razširilo, kakor ravno v germanskih deželah. Tam so, ko mi na kako postavo še mislili nismo, morali postave narediti in še se ne morejo ogniti strašnemu žganjepitju. V Berlinu, kateri je vendar središče nemške kulture, in kjer živi čez 1 milijon ljudi, je 11.000 krčem, kjer se žganje toči. V zadnjih letih so žganjarije tako narastle, da od l. 1860., ko je bilo 3337 tacih krčem, in je na 136 ljudi bila jedna žganjarija, l. 1880. bila je že jedna žganjarija na 100 ljudi. Meni ni znano, da bi bila pri nas na Kranjskem kje na 100 ljudi 1 žganjarija. Prosim, da smem iz nečega poročila par stavkov brati, in sicer nemški, da bo gosp. Deschmann bolje razumel. (Smeh na levi — Gefächter links.)

(Bere — Liebt):

„In Preußen hat sich von 1869 bis 1877 die Zahl der Schenken um 67% vermehrt, in Mecklenburg um 95%, in den kleinen Bundesstaaten um 109%, in Sachsen-Weimar um 126%“.

Tam sta vendar živela Schiller in Göthe in najlepše proizvode nemške kulture spisala; tedaj je jasno, da národnost nema s tem vprašanjem nič opraviti.

Jaz bi rekel, da so ravno Slovenci tisti národ, v katerem se je žganje razmerno še malo razširilo in da še dan danes Slovenci pijejo veliko manj žganja, kakor drugi národi. Na Dolenjskem kmetje skoraj ne poznajo s špiritom pomešanega žganja; le na Gorenjskem je te slabe navade nekaj več in v te kraje se je nesrečna razvada največ iz Koroškega sem vgnjezdila, kjer je, posebno na nemškem Koroškem, žganjepivstvo tako razširjeno, da v nobeni deželi ne tako hudo. Govoril sem z nekim koroškim državnim poslancem o tem, pa ga vprašal, zakaj postave proti žganjepitju ne napravijo? Pa se je izgovarjal, da bi potem svet zvedel, da je toliko žganjepivcev na Koroškem. Na Nemškem imajo zakone, da ljudje od 10. ure zvečer do 8. ure zjutraj ne smejo žganja piti. Ne tajim, da so tudi pri nas na Kranjskem taki šnopsarji, ki že zjutraj mislijo na tistega grenkega, pa velika večina ljudstva ni taka. Na Gorenjskem je res nekoliko krajev, kjer je žalibog slaba navada, da delavci že v jutru začno žganje piti. To kviri ljudstvo in zato je treba skrbeti, da se tej slabi

navadi čim prej pot zapira in da se čim prej ta kuga iz našega národa odpravi. Prepričan pa sem, da se bo dalo to doseči pri našem národu. Treba je le nekoliko dobrih vinskih letin in ako jih Bog dá, se bodo ljudje lahko žganja odvadili in se zopet oprijeli poštenega vina, kakor poprej, kadar ga nam več ne bo treba plačevati po 48 kr., ampak po 20 ali 24 kr. liter. Ali žalibog, nesreča nas preganja že od 1870. leta, od katerega časa naprej imamo zmiraj slaba in draga vina. Ko bi tega ne bilo, sem jaz preverjen, da bi žganjepitje pri nas samo po sebi prenehalo. Sicer pa bi se pri nas ne pilo toliko žganja, ko bi se ne uvažalo toliko špirta, ki je silno po ceni, kar je žalibog tudi Galicijo popolnoma onesrečilo. Mi se sicer nemamo bati take nevarnosti, kakor je zavladala v Galiciji, kjer so vsej tej nesreči židovi krivi. Tam je že tako daleč prišlo, da Gališki židje, kadar ljudje iz cerkve gredó, poškropijo ceste s špiritom, da duh špirta ljudem v nos bóde, in da potem res, kakor muhe na med, padajo v žganjarije. Tako zvito, kakor židje, nihče ne zna ravnati, ker židje na nič družega ne mislijo, nego, kakó bi si na lahek način denar pridobili. Pri nas dosedaj nemamo še toliko židov v deželi, zaradi tega se pri nas žganjepitje še ni tako razširilo, kakor drugod.

Reklo se je tukaj, da hočemo iz Kranjske narediti magnet za sosednje Slovence. Pritrdim temu in upam, da bomo s svojim poštenim delovanjem za kmetijstvo in obrtništvo dosegli toliko, da — ako že ne bomo magnet — da bodo sosednje dežele vsaj uvidele, kakó skrbno se brigamo za materialne razmere dežele in da delamo, kar je mogoče, za prospah dežele in nje prebivalcev. In da sosednje dežele ne prezirajo našega dela, je dokaz, da so se povsod zaanimali za našo agrarno anketo in da je še včeraj došel dopis od Moravskega deželnega odbora, ki prosi, da bi vse naše razprave gledé agrarnih naših razmer brž tja poslali, ker bi radi videli, kake sklepe smo mi o tej važni zadevi, s katero se tudi moravski deželni zbor pečá, storili.

Pokazati hočemo sosednim deželam, kako je praktično pomagati ljudstvu in da se ne damo motiti od doktrinarnih in psevdoliberalnih nazorov, katerim konečno ni drugega namena, kakor vtrditi nemško hegemonijo, kar žalibog vidimo na Koroškem in Štajerskem. Tudi tam bi trebalo preiskovati stanje kmetijsko, kajti posebno tam na Koroškem kmetijsko stanje nič manj ne propada, kakor drugod. Tam je še posebno ta nesreča, da veleposestniki celo vrsto kmetij nakupujejo. Znano mi je o grajščini v pliberškem okraju, da je v kratkem času 10 kmetij nakupila. Dotične rodbine so postale kajžarske in so izbrisane iz števila kmetov. Mi vidimo tedaj na Koroškem isto prikazen kakor na Nemškem in Francoskem na škodo kmetijskega stanú.

Gosp. Deschmann je hotel dokazati, da smo mi Slovenci, to je naša národna stranka, krivi, da kmetski stan pri nas propada. Na to moram odločno odvrniti, da ni res, marveč, da je temu kriva le tista stranka, katera je od leta 1860. do l. 1879. imela v Avstriji krmilo v rokah. Tista liberalna stranka je zakrivila to slabo stanje s svojimi doktrinarnimi postavami. Leta 1848. se je lep čin zgodil, da se je namreč kmet osvobodil in da se je desetina in tlaka odpravila. Pa kmetu bi se ne smelo dovoliti popolnem prsto razpolaganje s kmetskimi posestvi, kajti kmet v tistem

času ni še imel dovolj omike. Zato pa ne smemo na kmeta navaliti vso krivdo, da je zabredel v slabo stanje, ker dobro vemo, da ga pred letom 1848. nikdo ni podučeval. In kdo se je pozneje brigal za našega kmeta, ako ne naša národna stranka, katera je zmiraj zahtevala in še zahteva, da se národ podučuje, seveda v svojem materinem jeziku. V ta namen so se ustanovila različna društva kmetom v korist.

Gosp. Deschmannu se je zljubilo grajati našo kranjsko kmetijsko družbo, toda prav po krivici. To društvo je bilo jedino, ki se je brigalo za naše kmetijstvo.

In če gosp. Deschmann hvali, da se zdaj veliko živine iz Kranjskega izvažajo, kdo nam je pomagal, da je sedaj živina tako lepa, da se lahko izvažajo celo na Nemško? Kdo drugi, nego ravno kmetijska družba, katera je skrbela, da so prišla dobra živinska plemena v deželo? Kmetijska družba je dala podlago umni živinoreji, po kateri toliko tisoč goldinarjev v deželo prihaja. Kmetijska družba pa je tudi za dobra žitna semena, za sadjerejo i. t. d. dosti storila in bi še več, ko bi imela večjo denarno podporo. Kranjska dežela je ustanovila gozdarsko šolo, vinarsko in sadjarsko šolo na Slapu. Jaz mislim in se trdno nadejam, da bomo v kratkem času tako srečni, tudi na Dolenjskem videti táko šolo.

In kdo je skrbel na Štajerskem, na katero gosp. Deschmann prikazuje, da se je sadjarstvo in hmeljarstvo tako povzdignilo? Gotovo nobeden drugi, kakor národna naša društva. Mi imamo tam hmeljarsko društvo, sadjarsko društvo, kmetijske posojilnice in povsod vidimo, da le národna društva skrbé za kmeta in mu pomagajo v zadregah. Národna stranka je bila tista, ki je, da bi kmetu pomagala, ko se ima boriti proti zakonom prejšnje liberalne večine, sklicala kmetijsko anketo in ki bode nastopila zakonodateljstvo, da postavi kmetijski stan na trdno podlago in odpravi tiste naredbe, katere so protivne ljudskemu mišljenju in ljudskim potrebam.

Gosp. Deschmann se dalje pritožuje, da je toliko beračev na Kranjskem. Res je, da imamo dosti prosjakov največ v ljubljanski okolici, v Šiški. Da pa je toliko beračev in pohajkovalcev, temu so krive mnogo občine same, katere proti tacim osebam dovolj strogo ne postopajo in jih domov ne pošiljajo. Kako je pa v tem oziru na Nemškem? V Solnogradu je toliko beračev in tako silovitih, da po poročilu solnogradskega deželnega odbora plačujejo kmetje dvakrat toliko beračem, kolikor ves gruntni davek znaša. Tam sicer ciganov ni, ampak drugih beračev je vse polno. Tam tudi ni Slovencev, pa jaz mislim, da tudi to vprašanje nima ničesar opraviti z národnostnim vprašanjem in da mi na Kranjskem nismo v tem oziru nič slabši, kakor na Nemškem.

Odločno zavračam pa gosp. Deschmanna, ki nam očita, da so naša posvetovanja pri anketi bila „oberflächlich“ in da je tudi poročilo o tem „oberflächlich“. Saj je bil gosp. Deschmann navzočen, ko se je posvetovalo, kako more tedaj reči, da so bila posvetovanja „oberflächlich“. Res je, da bi se lahko še marsikaj bilo povedalo in ko bi se hotelo razpravljati celo stvar, kakor je važna in kakor bi zaslužila, potem bi ne bilo dosti 1 mesec zborovati, nego vsaj 2 ali 3 mesece, kar pa ni mogoče. Cela stvar je za mnoge nekaj novega, posebno pa dedno pravo na deželi in kmetijski domovi, proti katerim je dosti pomislekov.

Dalo bi se tudi dosti govoriti o drugih uzrokih propada, ki so se omenili, pa čas ni dopuščal.

Gosp. Deschmann je navajal slavnega Franklina, ki je rekel, da le delo in štedljivost pomaga ljudstvu do blagostanja. Dobro, mi smo tudi tega mnenja in želimo, da je naše ljudstvo delavno in štedljivo, poleg tega pa zmerno. Gospodu Deschmannu pa je gotovo žal, da Franklin ni še nekaj dostavil in ko bi mogel gosp. Deschmann Franklina poučiti, dokazival bi mu, da je treba kmetu še jedne lastnosti, ako hoče priti do blagostanja: nemškega jezika. (Dobrokljici na levi — Dobrorufe linkš.) Čudno, da Franklin takrat ni že bil teh mislij. (Smeh na levi — Gelächter linkš.) Mi smo pa tega mnenja, da kmetu do blagostanja ne bo pomagal nobeden jezik sam za se, ako se v njem ničesar ne bo naučil in ako ne bo v svojih strokah izurjen. (Živahni dobrokljici na levi — Lebhaftes Dobrorufe linkš.)

Abgeordneter Luckmann:

Meine Herren!

Ich glaube, daß jeder, der die Verhältnisse in unserm Lande Krain kennt, weiß, daß die Landwirthschaft allein nicht im Stande ist, die Bewohner dieses Landes zu ernähren. Es war dies auch früher nicht der Fall; unser Land hat immer einen großen Theil der Brod-Früchte importiren müssen. Die Bewohner können nur theilweise von der Landwirthschaft leben, die allerdings insofern einen Rückgang zu verzeichnen hat, als die Concurrenz eine bedeutend größere ist als ehedem und als die herrschenden Preise in Allem und Jedem vom Auslande bestimmt werden. Aber in dieser Beziehung ist kein Land weniger getroffen. Ich will nicht darauf hinweisen, daß sich manche Besserung erwarten ließe, wenn unser Bauer von dem Körnerfruchtbau mehr zur Viehzucht übergehen würde; nur ist mit aller Verbesserung in der Landwirthschaft nicht die Hoffnung zu gewinnen, daß wir sagen könnten, unsere Bevölkerung in Krain wird sich von der Landwirthschaft oder Viehzucht allein ernähren können. Sie war schon früher auf andere Erwerbswege angewiesen, auf den Bergbau, die Industrie und den Tranfitverkehr, von dem das Land früher große Vortheile gezogen hat.

Dieses hat es nun durch die Eisenbahnen größtentheils verloren, und ein großer Theil des Verdienstes der Landbevölkerung an dem Verkehre ist entfallen.

An dessen Stelle ist nun zwar allerdings die Möglichkeit getreten, die Waldwirthschaft intensiver zu betreiben; das ist zwar in unserm Lande auch geschehen, allein in einer Weise, daß wir Alle die Besorgnis empfinden müssen, daß unsere Waldungen bald nicht mehr im Stande sein werden die Rente zu bieten, die sie jetzt geben und daß jeden Patrioten die Sorge beschleichen muß, was dann eintreten wird, wenn unsere Wälder devastirt und aufgezehrt sein werden.

Es ist meine Überzeugung, daß wir nichts anderes thun können, als uns auf die Industrie, sei es Hausindustrie oder die große Industrie werfen und unsere günstigen natürlichen Verhältnisse diesfalls besser ausnützen müssen. Ich muß sagen, daß mein immerwährendes Bestreben im Lande, ja meine Lebensaufgabe auf deren Hebung gerichtet war und muß. Ihnen, meine Herren, gestehen, daß ich immer mit Bedauern bemerkt habe, daß wir in unserm Lande diesfalls keine Fortschritte machen, ja daß wir im Gegentheile zurück-

gehen, insbesondere im Verhältnisse zu den Nachbarprovinzen.

Daß die Industrie in Verbindung mit der Landwirtschaft eine sehr große Wohlthat ist für das Volk und ihm große Vortheile gewährt, sehen Sie unter Anderem auch aus den Enquete-Verhandlungen, wo auch vorgebracht wurde, daß es den Leuten in Industriegegenenden in Oberkrain verhältnismäßig besser geht als in den anderen Landestheilen.

Aber warum geschieht so wenig für Hebung der Industrie, trotzdem man einseht, daß in Krain unsere Industrie zurückgeht?

Meine Herren! Ich kann Ihnen hier wohl nicht ganz die Bemerkung ersparen, daß zum Theile die Politik daran Schuld trägt; nicht als ob deswegen, weil der Bauer nicht deutsch kann oder deutsch lernt, das bei Weitem nicht, sondern der Grund liegt darin, daß Sie beim Kampfe um Erlangung und Behauptung der Herrschaft im Lande bei jeder Gelegenheit den Deutschen als einen Feind des Landes hinstellen (Nasprotovanje na levi — Widerspruch links. Pritrjevanje na desni — Zustimmung rechts), daß Sie bei jeder Gelegenheit gegen ihn hegen, so daß unser Land als dem Deutschen feindselig mehr verschrien wird, als es in Wirklichkeit verdient.

Nun, meine Herren, diese Verhältnisse sind nicht so schlimm, als solche dargestellt werden, aber daß wir diesen ungünstigen Ruf haben, daran ist Ihre Politik größtentheils schuld. Wenn man die Herrschaft anstrebt, soll man den Gegner nicht verläumdern; dies geschieht aber zum Theile, es wird in jeder Weise gegen ihn losgezogen, als ob er nicht ein ebenso guter Patriot wäre, als irgend Einer von Ihnen.

Meine Herren! Ich kann Ihnen aus meiner Erfahrung sagen, daß ich mich bestrebt habe, in den Industrieorten von Oberkrain, wo die alte Industrie sich überlebt hat, andere Industrien in das Leben zu rufen, daß ich stets bestrebt war, die bestehende Industrie zu heben, aber, meine Herren, die Erfahrungen, die ich mache, wenn ich sachverständige Teilnehmer in deutschen Provinzen suche, sind sehr unangenehme. Natürlich in südslavische Länder kann ich wohl keinen Unternehmer suchen gehen — aber wenn ich wohin komme und Kapitalkräfte für unsere Industrie gewinnen will, was ist die Antwort? — „Schönes Projekt, die Wasserkräfte sind ausgezeichnet, die Lage an der Eisenbahnstation, aber nach Krain gehen wir nicht; wenn es in Kärnten oder Steiermark wäre, ja, aber nach Krain, nein!“

Und wo liegt der Grund davon? er entsteht eben in Folge dieses Hegens; darauf sollten alle Herren sehen, daß die Verhältnisse nicht so fortbestehen, wie bisher, daß man seinen Parteigegner, die Deutschen, als Feinde des Volkes hinstellt. Dann wird es vielleicht besser werden in unserem Lande, denn wir selbst sind nicht im Stande uns auf die Industrie zu werfen, an Kapital sind wir arm und für die Industrie muß man finanziell gerüstet sein. Auch ist das Verständnis für Industrie und Erfahrung unentbehrlich nöthig.

Jede Industrie muß ihre Kinderkrankheiten durchmachen. Wie aber, wenn man solche ohne Verständnis beginnt?

Das Alte geht nicht mehr, zu etwas Neuem brauchen wir Fremde und diese müssen wir aus deutschen Provinzen haben, daher dürfen wir uns nicht feindselig zeigen gegen alles, was deutsch heißt.

Freilich, wenn der Landmann noch deutsch lernen würde, wäre dies noch leichter, aber eine Bedingung ist es durchaus nicht. Ich würde glauben, daß Sie einmal Anlaß hätten, Ihre gegenwärtige Taktik ein wenig einzustellen, und etwas gerechter und milder zu urtheilen gegen Ihre Parteigegner (nemir na levi — Unruhe links), dann würde es vielleicht leichter sein, eine Industrie in unser Land einzuführen, auf die wir angewiesen sind; denn ohne dieselbe, meine Herren, sehe ich sehr schwarz für unser Land, und wenn einmal die Wäldungen niedergehauen liegen, dann bleibt für unser Volk nur noch die Auswanderung; bei der Landwirtschaft wird sich zwar Manches thun lassen, aber sehr viel läßt sich nicht thun.

Diese Anträge aber, meine Herren, die wir vor uns liegen haben, von denen erwarte ich gar nichts; wie denn auch schon der Herr Abgeordnete Dr. Vošnjak angedeutet hat, daß der Kleinbesitz für die Bevölkerung in der Nähe von Industrieorten gar nicht schädlich ist; diese kleinen Parzellen sind auf das Beste bebaut, wogegen man oft auf den größeren Besitzungen eine viel schlechtere Kultur sieht; und in Deutschland, wenn man es auch nur oberflächlich kennt, und ich glaube es ein wenig zu kennen, so ist die Kultur daselbst und der Reichtum nicht zu vergleichen im Verhältnisse zu unserem armen Lande Krain, und gerade dort ist man gegen die Gesetze, welche die Freiheitbarkeit des Grundes verhindern wollen, weil man sieht, daß dort, wo Arbeit vorhanden ist, der Grund auch in kleinen Parzellen auf das Beste bewirtschaftet ist, besser als bei dem größeren Grundbesitz und andererseits ist es insofern eine glückliche Theilung der Arbeit, indem der mit Familie gesegnete Arbeiter, welcher während des Tages in Etablissement beschäftigt ist, die Kultur eines kleinen Grundstückes in seiner freien Zeit gewissermaßen als eine Erholung betrachtet.

Im großen Ganzen habe ich keine Anträge zu stellen, denn diese Materie läßt sich in keine Anträge zergliedern, was aber die landwirthschaftlichen Verhältnisse betrifft, ob sich von diesen Anträgen eine Besserung erwarten läßt, so glaube ich noch Gelegenheit zu haben, in der Spezialdebatte Anträge zu stellen.

Poslanec Šuklje:

Slavni zbor!

Na dnevnem redu imamo poročilo gospodarskega odseka o agrarnih razmerah na Kranjskem in sicer o dednem pravu na kmetih in o kmetskih domovih. O tej zadevi so dosedaj trije gospodje posegli v debato. Z naše strani govoril je gosp. dr. Vošnjak stvarno in zelo obširno; tudi gosp. Luckmann se je še precej držal samega predmeta, akoravno je tudi on nekoliko ekskurzov napravil, kateri bi bolj bili izostali. O prvem govorniku pa, o g. Deschmannu, nikakor ne bi mogel reči, da je ostal pri sami stvari, je marveč govoril *de omnibus rebus et de quibusdam aliis*. Odgovarjati gosp. Deschmannu na vsa njegova očitanja in jadikovanja je sicer precej težavna stvar, prvič zarad tega, kar gosp. Deschmann nikoli sam ne prihaja na torišče, zmiraj je obdan od obilnega spremstva, od sijajnega „cortège-a“. Tako je tudi danes najprej pritiral sem vse tiste Kranjce, kateri po ptujih deželah hodijo, med njimi seveda tudi Kočvarje, in poleg tega je navajal tri slavne možake iz preteklega stoletja: Scopolija, Franklina in Hac-

queta. Kar se tiče Hacqueta, je govornik porabil to priliko, da je neko malo brco dal onemu čutu, s kojim se naš narod odlikuje pred drugimi, verskemu čutu namreč.

Sicer pa je gosp. Deschmannu težko odgovoriti na njegove pritožbe tudi zaradi tega, ker se je oziral na toliko različnih predmetov. Na misel so mi prišle Göthe-jeve besede:

„... es wiederholt die Klage
Des Lebens labyrinthisch irren Lauf“.

Nič mu ni bilo po volji, povsod je imel grajati in tarnati. V agrarni zadevi mu je uže dobro odgovoril gosp. dr. Vošnjak. Jaz mu hočem odgovarjati le na ono, kar je tukaj povedal o kranjskem šolstvu in sploh o ljudski odgoji. On je národní stranki očital, da premalo in slabo skrbi za ljudsko odgojo. To se pravi, ako te njegove besede prevedem iz strankarskega narečja gosp. Deschmanna v navadno nemščino, da se premalo stori za podučevanje nemškega jezika na naših ljudskih šolah. V tem oziru moram reči gosp. Deschmannu, da obstoji med njegovimi nazori in našimi velik razpor, kateri se nikdar ne bo zacementil. Tudi mi znamo, da je ljudsko šolstvo jako važno. Naš kmet je izgubljen, ako mu ne damo one naobraženosti, vsled katere more tekmovali s srečnejšimi sosedi. Mi to ravno tako dobro znamo, ali mi imamo drugi pojem o namenu ljudske šole; mi ne mislimo tako nizko o ljudski šoli, kakor g. Deschmann, kateri je prepričan, da ljudska šola ima biti le učilnica tujega jezika. Mi smo preverjeni, da ima ljudska šola duh razbistriti naši mladini, da jej ima dati ono znanost, katera jej je potrebna za vsakdanje praktično življenje, da ima učiti mladino korektno in pravilno misliti. V tem oziru pa vsi pedagogični strokovnjaki brez razločka trdijo, da je to ljudski šoli mogoče le na podlagi materinskega jezika. (Dobrokljci na levi — Dobrorufe linkš.)

Gosp. Deschmann se je danes semtertje, kakor se vidi in kakor se po domače pravi, malo skregal z logiko. On je očital najprej, da se premalo stori za šolstvo in ljudsko naobraženost, a z druge strani zopet toži, da toliko število učencev prihaja v naše srednje šole. To je nasprotje, ako on misli, da se za naobraženost nič ne stori, a navaja, da je na ljubljanski gimnaziji 800 učencev. Jaz tudi ne vidim tako črno, da bi ti dijaki ne mogli kasneje službe najti. On dalje pravi, da mi sovražimo nemške uradnike. Temu ni tako. Nemške uradnike, kateri mirno spolnujejo svoje uradne dolžnosti, kateri se nam ne vsiljujejo kot politični agitatorji, kateri imajo toliko spoštovanja do jezika onega národa, med katerim živijo, da se privadijo temu jeziku, taki uradniki niso in ne bodo nikdar prilike imeli, pritoževati se na slovensko národno stranko, takim uradnikom nikdar ne velja naša antipatija. Pač pa smo mi tega mnenja, če se oziramo na obilno število nemških uradnikov iz starejše dóbe, da bo enkrat tudi za naše sinove prišel čas, da se bodo spravili tudi na višja mesta, ako bodo zadostili pogojem, kateri se zahtevajo za taka mesta. Tedaj bomo videli, da bomo potrebovali dovolj domačih sinov v naši deželi.

Naša dežela deluje tudi za eksport, poglejte novo osvojeni zemlji, Bosno in Ercegovino, koliko se uradnikov, učiteljev, zdravnikov itd. potrebuje tam in ker vsaj za sedaj ni misliti, da bodo Bosnjaci dosegli sposobnosti za taka uradna mesta, se bode treba

ozirati na one, kateri razumejo deželni jezik, in to so v prvi vrsti Slovenci!

Gospod Deschmann se je doteknil onih učiteljskih kandidatov z Kranjske, kateri ne dobivajo mest po drugih sosednjih deželah. Jaz o tem gosp. Deschmannu pritrjujem, ali razlog, da je tako, je po vsem drug, ne pa ta, da bi ti možje nemški ne umeli. Ti možje govore in pišejo nemško izvrstno, ne za pičico slabeje nego rojeni Nemci. Službe tam pa ne dobivajo zaradi tega, ker jim tam nemški šovinizem uho brani, tisti nemški šovinizem, katerega v tej zbornici zastopa gosp. Deschmann.

(Abgeordneter Deschmann: Ich protestire dagegen!)

To sem imel odgovoriti gosp. Deschmannu.

Kar se tiče g. Luckmanna, moram z veseljem konstatirati, da se je bolje držal predmeta, le sem ter tja je nekoliko na stran skočil. Med drugim je on nam očital, da mi Nemce sovražimo. Jaz zopet ponavljam, da naše nasprotje nikakor ne velja onim Nemcem, kateri mirno med nami živijo, ki ne zahtevajo, gospodovati nad nami, kateri spoštujejo jezik národa, v katerem si kruh služijo. Istina je, da je po sosednjih kronovinah razširjena misel, da pri nas na Kranjskem vladajo Bog zna kake obupne razmere. Toda — kdo je to zakrivil? Ravno nemški listi, kateri take lažnjive vesti razširjajo med svetom. Ravno te dni sem čital nek taki list „Kölnische Zeitung“, kjer se popisuje naša gorenjska stran, zlasti bohinjska dolina, kakor da bi bila ta dolina kje v Abrucah. V tem listu se tako grdi naše prijazno gorenjsko prebivalstvo, kakor da bi sestavljeno bilo iz golih roparskih čet. To tedaj ni naša krivda, ako sosednji národi tako o nam mislijo. Moja gospoda! Ako hočete, da se bo v sosednjih deželah drugače sodilo o naši deželi, potem vplivajte na dopisnike vaših listov in videli bode, da bo naša dežela kmalu prišla na čisto drugo ime. (Dobrokljci na levi — Dobrorufe linkš.) Sicer pa je gosp. Deschmann govoril kot zastopnik veleposestva. (Smeh na levi — Gelächter linkš.) Jaz moram kranjsko veleposestvo odkrito obžalovati zaradi takega govora. Vprašanje, katero imamo danes na dnevnem redu, je važno, in dolžnost nam veleva, stvarno se baviti z njim. Čemu tedaj je treba, pri taki priliki brez vsake stvarne potrebe zopet v to zbornico priterati stari národní razpor? Naloga velicega posestva, njegova *raison d'être* bi imela biti, da posreduje med nasprotnimi strankami, ne pa, da nalašč razdraženost v národu provzrokuje. (Živahni dobrokljci na levi — Lebhaftes Dobrorufe linkš.) In radi tega živo obžalujem, da je ravno g. Deschmann pri tej priliki smel govoriti imenom stranke kranjskih veleposestnikov.

Abgeordneter Deschmann:

Ich bitte um's Wort zu einer Berichtigung!

Ich habe in meiner Rede nicht mit einer Silbe der deutschen Sprache erwähnt (Nasprotovanje na levi — Widerspruch linkš), nicht mit einem Worte! der stenografische Bericht wird dies konstatiren; und doch mußte ich sowohl von Seite des Herrn Abgeordneten Dr. Vošnjak als auch des Herrn Vorredners Sulfke mir Aussprüche imputiren lassen, die ich nicht gemacht habe. Daß der Krainer nur glücklich werden könne durch das Deutsche, habe ich nie behauptet, weiters

muss ich auf das Entschiedenste dagegen protestiren, was Professor Šuklje oder richtiger Abgeordneter Šuklje sich erlaubt hat gegen mich vorzubringen, dass ich gleichsam ein Prophet des deutschen Chauvinismus wäre. (Veselost na levi — Heiterkeit links.)

Ich glaube, dass ich bei jeder Gelegenheit meinen warmen Patriotismus für das Land Krain bekundet habe, dass ich dem Studium meiner Muttersprache vielleicht mehr Liebe und Aufopferung zugewendet habe, als wie mancher jener Herren, der von der Gegenpartei als ein gefeierter Patriot proklamirt wird.

Wenn ich als Vertreter des Großgrundbesitzes mir erlaube, in der Generaldebatte das Wort zu ergreifen, thut ich dies darum, weil ich voraussetzen konnte, es werde gar nicht eine Generaldebatte platzgreifen, indem hierüber vom Präsidium keine Anfrage gestellt worden war.

Ich hielt jedoch den Gegenstand für so wichtig, dass ich glaubte, der krain. Großgrundbesitz müsse hierüber ebenfalls seine Ansicht aussprechen.

Allein, meine Herren, Sie werden doch nicht dem einzelnen Abgeordneten dieser Curie zumuthen, oder nicht von ihm voraussetzen, dass er eine gebundene Marschroute habe.

Ich anerkenne die Aufgabe des Großgrundbesitzes, vermittelnd im Landtage einzugreifen. Oft genug haben wir Ihnen versöhnlich die Hand geboten (nasprotovanje na levi — Widerspruch links); ich weise nur darauf hin, dass der Großgrundbesitz es ermöglicht hat, gewissen Herren in den Landesausschuss zu kommen, wofür wir nur Undank geerntet haben.

Wenn ich die Waffe umkehren wollte, welche Herr Abgeordneter Šuklje gegen mich gebraucht hat, müsste ich sagen, derselbe hat nicht das Recht, im Namen der Städte Krains, die ihn gewählt haben, in der Art und Weise gegen diejenigen Vertreter hier aufzutreten, welche die deutsche Sprache als etwas Wichtiges für die Krainer anerkennen, wie er es thut.

Unter der Bevölkerung jener Städte und Märkte habe ich nie eine solche gefäßige und in Sophismen sich bewegende Sprache führen gehört, wie sie der Herr Abgeordnete zum Ausdruck bringt.

Ich habe durchaus nicht gesagt, dass die krain. Lehrer in den Nachbarländern deshalb nicht unterkommen, weil sie nicht deutsch kennen. Ich weiß es, dass sie deutsch kennen und wünsche ihnen gute Stellen, ich sagte nur, die leidigen Verhältnisse tragen die Schuld, dass auch die Nachbarländer sich gegen uns zuknüpfen beginnen, das ehemalige gegenseitige Entgegenkommen zwischen den Nachbarländern hat aufgehört in Folge jener abscheulichen und verdammenswerthen Rufe, welche wir aus gewissen Landesblättern zu hören bekommen: „Hinaus mit den Fremden“ und der Herr Abgeordnete Luchmann hat ebenso wahr gesprochen als er nachwies, wie weit wir kommen werden, wenn man nichts anderes hört, als: „Ven z nemškutarji! ven s ptujci!“

Poslanec Šuklje:

Gospod Deschmann oporeka, da je govoril o nemškem jeziku. Ne vem, če je ravno izrečno rabil ta izraz, ali jaz, ko sem čul njegov govor, imel sem neposrednji utis, da ga je imel v mislih, in prepričan sem, da vsi gg. poslanci v celi zbornici niso si mogli iz govora gosp. Deschmanna družega misliti, nego da je vedno cikal na nemški jezik. Kar se pa tiče sov-

raštva do nemškega jezika, moram reči, da je ta trditve absurdna. Jaz sem dokazal, da sem prijatelj nemškemu jeziku, da spoštujem njegovo literaturo ter navzlic svojemu národnemu stališču nikdar ne bi želel, da bi izobražen Slovenec popolnoma pozabil na nemški jezik. V tem oziru odločno zavračam trditve gosp. Deschmanna. (Dobrokljici na levi — Dobrorufe links.)

Poročevalec Svetec:

Slavni zbor!

Generalna debata se je tako nekako razširila, kakor bi se ne bil nadjal. Začel je gosp. Deschmann, ki je rekel, da hoče spregovoriti v imenu velikega posestva v tej stvari. Ali jako sem se začudil, da o ravno onem predmetu, o katerem bi imel govoriti, tako rekoč ni spregovoril ne ene besede. Kajti mi obravnavamo danes peticijo do državnega zbora, da bi on sklenil postavo o dednem pravu na kmetih, katera postava mu je od visoke c. kr. državne vlade že predložena; to je predmet današnje pričujoče debate.

Ali o tem gospod poslanec Deschmann ravno ni čisto nič govoril. Zato bi jaz lahko molčé šel memo tega njegovega govora, ako bi on ne bil vendar nekoliko reči omenil, na katere do sedaj še ni dobil odgovora.

Prosim pa slavno zbornico za potrpljenje, da jo po tem dolgem razgovoru še nadlegujem.

Gospod Deschmann protestira zoper to, da bi bil on govoril za nemštvo in nemški jezik; ali visoka zbornica je njegov govor tako razumela, kakor smo slišali iz besed mojih predgovornikov in reči moram, da sem tudi jaz tako nekako razumel. Kajti on je začel s tem, da mi črtimo Nemce, govoril je potem, v kakem žalostnem stanju je naše kmetstvo ljudstvo in da doslej je bil naš program le národna ravnopravnost, s katerim programom pa izročamo nesreči naše ljudstvo. Zlasti je meni očital, da sem jaz v prejšnjih sesijah govoril o takih slovenskih kmetih, ki „Novice“ beró, „Novice-Bauern“, in da sem povzdigoval také kmete, da oni bolje kmetujejo, in bolje gospodarijo, kakor drugi. Moja gospóda! tega mnenja sem jaz še dandanašnji in jaz mislim, da če kmet povsod ne napreduje, da temu ni krivo to, da imamo mi národni program, in da trdimo, da naše ljudstvo se more le izobraziti v svojem maternem jeziku.

Moja gospóda! res je, mi imamo ta program, ali smo ga pa užé izvršili? ali ni ravno ta stranka, katera je bila v pretečenem času gospodarica v deželnem odboru, deželnem zboru, deželnem šolskem svetu, stavila vse mogoče zapreke, da se národna ravnopravnost ne vresniči, in da imamo mi sedaj polne roke dela, da odpravimo te zapreke, da bi se naprimer národni poduk v šolah zopet vpeljal, národni poduk, katerega je nasprotna stranka kolikor mogoče iz šol odpravila?

Naj opozorim le na to, da postavim na štiri-razrednicah se po ukazih, ki so prišli iz deželnega šolskega sveta takrat, ko je bila na krmilu ravno nje večina, da se po tih ukazih podučuje nemščina, če vzamemo posebej eno šolo postavim v Ribnici, v prvem razredu po štiri ure, v drugem in tretjem po pet in v četrtem po sedem ur na teden.

Moja gospóda! če se toliko časa potratí za poduk v nemškem jeziku, kaj ostane potem za druge pred-

mete, zlasti za predmete, katere kmet potrebuje v svojem vsakdanjem življenju?

Tukaj so zadržki, da naše ljudstvo ravno v svojem izobraženju bolj ne napreduje; tukaj ni naroden program kriv, ampak tu je kriv zadržek, da se naroden program ne more izvršiti.

Nadalje je gospod poslanec Deschmann omenil železnico in je tako nekako rekel, kakor bi mi bili nasprotniki železnice; on je hvalil, koliko dobička nam ona donša, koliko prešičev posebno vsako leto v tuje kraje izvažata.

Gospoda moja! kar se tiče dobička železnice, sem jaz teh misli, da v marsikaterih rečeh za nas niso popolnoma koristne. Vzemimo pridelovanje žita; to pridelovanje trpi sedaj pri nas veliko škodo s tem, da se po železnica žito prevažata v naše kraje iz takih dežel, ki so veliko rodovitneje in se v njih velika množina žita prideluje tako, da nam njih konkurenca ubija naše žitno pridelovanje.

Ali to ni nikakor uzrok, da bi se mi po robu postavljali železnici. Ali se ne potegujemo leto za letom za dolensko železnico? in ali ni deželni odbor prinesel posebne predloge zastran te železnice? Ali slišali smo nekje, da je kranjska hranilnica, katere ud je tudi gospod Deschmann, svojega predsednika poklicala iz komitea za dolensko železnico (Klici — Rufe: Čujte, Čujte) in mu prepovedovala, biti ud tega komitea. Tedaj ne mi smo nasprotniki železnice, to bi se laglje od Vaše strani reklo.

Nadalje gospod Deschmann omenja, koliko naših ljudi gre vsako leto kruha iskat v tuje dežele, on je rekel, da 50.000 ljudi, in s tem nekako hotel reči, vidite, kako treba je, da znajo nemški, drugam morajo iti kruha služiti, in to je le mogoče, če bodo nemški znali. On tega naravnost ni rekel, ali bralo se je to med vrsticami.

To je sicer resnica, da hodijo naši ljudje v tuje dežele, ali ni res, da bi hodili zlasti v nemške dežele in potrebovali zlasti nemškega jezika.

Statistika nam kaže, da gre vsako leto naprimer na Štajersko 14.140 ljudi — toda ne na nemško Štajersko, ampak na slovensko Štajersko; nadalje jih gre na Koroško 6234 in jaz mislim, zopet le bolj na slovensko Koroško; v Trst jih gre 11.051. Moja gospôda! jaz mislim, da jim tam nemščina prav malo ali nič ne koristi.

Na Hrvaško jih pa gre vsako leto 5000; tam doli mislim zopet ne potrebujejo nemščine, ampak slovenščino.

Moja gospôda! iz tega vidimo, da naši ljudje v drugih krajih potrebujejo najprej slovenskega jezika in prav malo kedaj nemškega.

Pri tem ne morem si kaj, da bi ne odgovoril na eno njegovih opomb, ko je namreč rekel, da sedaj na Kranjsko hodijo nekateri iz Štajerskega in da si Štajerci mislijo Kranjsko deželo kakor kak Eldorado, kjer da se jim posebno dobro godi.

Na to moram odgovoriti, da pač gre na Štajersko na leto po 14.000 naših ljudi, ali iz Štajerskega na Kranjsko jih pride po statističnih izkazih le 1694, toraj ne Štajerci, ampak Kranjci iščejo na Štajerskem svoj srečo, ter je pri nas veliko manj Štajercev, kakor Kranjcev na Štajerskem.

Nadalje je on nekako svarilo izrekel proti temu, da naši mladenči gredo v tako obilnem številu na srednje šole. Zopet ne vem, zakaj se on tega tako

boji; saj na srednjih šolah se bodo nemškega naučili, česar jim v ljudskih šolah ni mogoče. Tedaj če je sreča znanje nemščine, tedaj bi gosp. Deschmann iz svojega stališča moral prigovarjati našim mladenčem, da gredo v srednje šole. Toda on ima neke druge skrbi in rekel je, da Kranjska se v novejšem času dela kakor Piemont, menda za Slovence.

Moja gospôda! jaz sicer ne vem, na kaj on to svojo misel opira, ali ko bi to bila resnica, bi-li bila morebiti to nesreča za nas, če bi hodili naši mladenči v obilnem številu v sosednje kraje; saj on ravno to svetuje. Po drugi strani je pa zopet rekel, če bomo mi imeli toliko domače inteligencije, potem bomo ptujcem branili k nam. Mislim, da to tudi ni nobena neumnost, jaz mislim, da je zmirom bolje, da naš kruh jedó naši ljudje, kakor pa drugi, akoravno ni resnica, da bi mi ptujce črtili, ampak mi zahtevamo od njih le to, da zadostijo tistim pogojem, katere mi od naših ljudi tirjamo.

Nadalje nam je gosp. Deschmann očital, da je pri nas premalo varčnosti in da se ljudstvo naše hudo udaja žganjepitju in tudi kaplici Bacchovi, menda z drugimi besedami domačemu čvičku. Kar se žganja tiče, on graja, da se naši ljudje udajo žganju in iz druge strani pa nas graja, ko smo prinesli v upravnem odseku neko postavo zoper žganjepitje. Najpoprej pravi: Za božjo voljo, kakó se širi žganjepitje, potem pa graja, da bo vsaka gospodinja za špirit morala imeti licenco. Po mojih mislih, če se hoče zatreti žganjepitje, morajo biti tudi sredstva za to, ker po našem pregovoru ne more biti volk sit in ovca cela.

Na dalje nas opominja, naj mi, če delamo novo postavo o kmetskih domovih, pazimo, da se ne bo zgodilo, kakor takrat, ko smo delali velike občine, katere on zdaj prav za prav podtika narodni stranki, da je ona to napako naredila. To je res, narodnjaki smo sprožili to misel, ali tudi ona (desna — rečte) stranka ne sme pozabiti, kakó je ona deželno vladno naskakovala, zakaj se ta postava ne potrди. Toraj, če je kaka krivica, zadeva obe stranki enako.

Potem se poteguje gosp. Deschmann za kajzarje. Ne tajim, da so med kajzarji pošteni ljudje; — ali to ne vem, če je sreča, — da so kajzarji; ker potem bi tudi drugod na to delali, da se kmetska posestva razkosajo. Ali ljudje po svetu se ravno zarad tega pritožujejo, da se velika posestva kosajo in kajže napravljajo.

Kar se tiče gosp. Luckmanna, on je resnico izrekel, da moramo paziti, da ptujcem naše dežele ne bomo preveč grajali. Ta opomba je dobra, ali naj si jo obe stranki zapišejo za ušesi, tedaj adressa te opombe po mojih mislih ni bila popolnoma prava. Naši časopisi so slovenski, katerih ptujci ne beró, ker jih ne razumejo, tedaj jih naši časopisi ne morejo strašiti, da bi ne hodili v našo deželo. To delajo le nemški časopisi, kateri neprenehoma grajajo našo deželo, posebno pa Ljubljanski korespondenti tako pišejo, da ptujci mislijo, da je naša kranjska dežela prava razbojniška jama. Toraj gosp. Luckmanna opombo mi je treba le poslati na pravo addresso.

Jaz bi še katero besedo spregovoril, ali časa ni. Za utrditev nasveta upravnega odseka mislim, da je gosp. poslanec dr. Vošnjak dobro razložil potrebo tega predmeta; toraj mislim, da mi ni treba več besedi tratiti v podporo te reči.

Jaz toraj predlagam, da slavna zbornica sprejme nasvete upravnega odseka tako, kakor so predloženi. (Dobroklici na levi — Dobrorufe linč.)

Deželni glavar:

Ker je generalna debata o tem predmetu tako dolgo trajala in ker imamo prežalostno dolžnost, naše-ga nepozabljivega tovariša poslanca viteza Schneida čez nekoliko časa spremiti k večnemu počitku, menim, da bi se debata o tej točki nadaljevala v prihodnji seji. Ako ni ugovora, bomo za danes prenehali in specialno debato v prihodnji seji pričeli.

(Pritrjuje se — Zustimmung.)

Slavni zbor! Na vprašanje, katero je v zadnji seji na me stavil gosp. poslanec Kersnik gledé vpljiva posestnikov lož na oddajo gledališča, vsajam se sledeče odgovoriti: Deželni odbor je vse natanjko preiskoval, ali v kljub vsemu skrbnemu preiskovanju in prizadevanju ni mogel potrebnega materijala pridobiti in tedaj tudi ni mogel priobčiti slavnemu zboru in dotične nasvete staviti. Razmere, kar so dotični odseki že leta 1882. sami pritrdili, so zelo zmedene in nejasne, posebno v pravnem obziru. Deželni odbor misli, da bo treba vso to reč zvedenemu pravniku izročiti v daljno

preiskovanje, ker le na podlagi strokovnjaškega mnenja bo mogoče deželnemu odboru določno poročati in svoje nasvete staviti, oziroma jih priporočati. Zagotavljam, da bo deželni odbor s posebno pozornostjo postopal v tej zadevi tako, da bo mogoče v prihodnji sesiji to zadevo meritorično rešiti. (Dobroklici — Dobrorufe.)

Odsek za mestni statut ljubljanski ima sejo jutri $\frac{1}{2}$ 3. uri popoldne; upravni odsek zboruje jutri ob 11. uri dopoldne; gospodarski odsek danes ob 5. uri popoldne in finančni odsek danes ob 6. uri popoldne.

Z dovoljenjem sl. zbora stavim na dnevni red prihodnje seje točke današnjega dnevnega reda, katere nismo danes rešili in sicer specialno debato o točki 3., potem vse točke od 4. naprej.

Razun tega postavljam še sledeče predmete na dnevni red prihodnje seje: (Glej dnevni red prihodnje seje — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Prihodnja seja bo v torek 7. oktobra ob 10. uri dopoldne.

Sklenem sejo.

Seja se konča ob 10. minuti čez 12. uro popoldne. — Schluß der Sitzung 12 Uhr 10 Minuten Nachmittag.

